

SUMARI

Preàmbul	11
Introducció	15
Postmodernitat i postveritat.....	25
Sobre el poder de les <i>fake news</i>	35
Relativisme i postveritat.....	45
La suspensió voluntària de la incredulitat	55
Les unanimitats il·lusòries	65
L'ètica no recolza en veritats sinó en simples perspectives intercanviables	77
Algoritmes i pensament il·lusori	87
El descrèdit del pensament racional	95
El mite del cirerer	109
De la teoria del caos a la postveritat	119
De Facebook i pizzerias	125
Phineas Gage i la qualitat democràtica	131
Salveu la soldat Lynch	141
Sobre les pastes de dents blanquejadores	151
Tenir pa a l'ull?	161
<i>Anything Goes</i> o el dadaisme epistemològic	175
Dissonància cognitiva.....	183

Els <i>storytellings</i> de la mort	189
Putnam i la massacre de Bowling Green	197
El filtre bombolla i la síndrome del món amigable	207
L'ego totalitari	217
Twitter i l'avar cognoscitiu	227
Epíleg.....	237

PREÀMBUL

L'any 1997 la companyia Disney va treure al mercat una sèrie de vídeos pedagògics anomenats *Baby Einstein*. Era un producte pensat per a infants de zero a dos anys. El que prometia era estimular de manera precoç les capacitats cognitives dels nadons i assegurar-los, així, de cara al futur, un suposat avantatge competitiu sobre els altres nens. El producte va tenir una acollida excel·lent i als Estats Units va recaptar, en pocs mesos, més de catorze milions de dòlars. *Baby Einstein!* Sorprenent, tot i que la metàfora era ben barroera i l'efectivitat del producte més que dubtosa, el mercat va decidir creure en el miracle Disney.

Els directius de la companyia van acordar aprofitar l'ocasió i van anar comercialitzant altres productes en la mateixa línia. Sembla que es van desfer de les restes de pudor que els restaven i van comercialitzar productes amb denominacions tan increïbles com *Baby Mozart-Music Festival* o *Baby Shakespeare-World of colors*. Si en primer lloc la promesa era convertir el teu nadó en un petit Einstein, ara pots completar la seva formació transformant-lo en un petit Mozart i en un petit Shakespeare!

L'oferta era ben simple: amb uns pocs dòlars pots transformar el teu fill en una mena de superheroi que integri el talent combinat de Mozart, Einstein i Shakespeare. I van funcionar. I tant, que va funcionar! Els anys següents, Disney va anar afegint productes a aquesta línia: els VHS van ser substituïts pels DVD i altres productes multimèdia, amb una gran novetat, el *Baby Beethoven*. Si

no en tens prou que el teu nadó sigui un petit Mozart, pots emparar-li, també, el talent musical de Beethoven. El talent musical de la suma de Beethoven i Mozart, més el talent matemàtic d'Einstein, mes el talent literari de Shakespeare. S'ho pot empassar algú, això? Hi va haver diverses denúncies per publicitat enganyosa i, fins i tot, la revista *Psychological Science* va publicar, l'any 2005, un article on negava el caràcter educatiu d'aquests vídeos. També al *British Journal of Developmental Psychology*¹ va aparèixer, l'any 2007, un estudi on es demostra que un grup de nadons que va veure de manera recurrent un DVD de *Baby Einstein* dedicat al llenguatge no va mostrar millors habilitats comunicatives que un altre grup que no havia vist el vídeo. La revista *New Scientist* va publicar "Educational DVDs 'slow infant learning'",² un article on es defensava que els DVD *Baby Einstein*, més que ajudar a desenvolupar la intel·ligència del nadó, el que fan és obstaculitzar-ne el normal creixement. L'estudi més important el van publicar Dimitri Christakis i dos col·laboradors al *Journal of Pediatrics*,³ la revista de l'Acadèmia Americana de Pediatria. Es tracta d'un estudi científic exhaustiu que demostra que el visionament d'aquests programes no exerceix cap tipus d'efecte positiu en el nadó. De fet, els resultats de l'estudi de Christakis mostren que, pel que fa al desenvolupament del llenguatge verbal, sobre una mostra de més de cinc-cents criatures, el grup dels que havien seguit els vídeos

1. C. J. FERGUSON & M. B. DONNELLAN (15/7/2013). "Is the Association Between Children's Baby Video Viewing and Poor Language Development Robust? A Reanalysis of Zimmerman, Christakis, and Meltzoff (2007)", a *Developmental Psychology*. Advance online publication. Doi: 10.1037/a0033628.

2. Roxanne KHAMSI: "Educational DVDs 'slow infant learning'", a *New Scientist*, 7/8/2007.

3. Frederick J. ZIMMERMAN, Dimitri A. CHRISTAKIS, Andrew N. MELTZOFF: "Associations between media viewing and language development in children under age 2 years" a *Journal of Pediatrics*, vol. 151, 4, p. 364-368. Vegeu també: Frederick J. ZIMMERMAN, Dimitri A. CHRISTAKIS, Andrew N. MELTZOFF: "Television and DVD/video viewing in children younger than 2 years" a *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 2007, vol. 161, 5, p. 473-479.

Baby Einstein, anaven una mica endarrerits respecte de la mitjana d'aquells que no l'havien seguit.

Tanmateix, la repercussió d'aquests estudis va ser mínima. Per a tots aquells que havien decidit creure en el miracle, els resultats en contra d'un parell de recerques científiques no van representar cap problema. Quin valor tenen un grapat de constatacions empíriques i investigacions metodològicament impecables, si les contraposem a una certesa basada en la fe? Quin valor tenen els fets, si els contraposem a les conviccions irracionals que determinen, fins i tot, la nostra percepció de la realitat?

Per això, Disney va ampliar la línia de productes *Baby Einstein*: va incorporar joguines per al bany, CD de música, jocs de cartes, sonalls, orinals infantils, màrfeques multiactivitat i tot tipus d'accessoris, com el cèlebre *Baby-Einstein-Musical-Motion-Activity-Jumper*, una mena d'híbrid entre trona, cadireta de nadó, muntanya russa, nau espacial, poltre de tortura i home orquestra. També va incloure una *Baby Einstein* sèrie de televisió en un dels seus canals, el *Playhouse Disney*. Segons *The New York Times*, als Estats Units un terç dels nadons entre sis mesos i dos anys tenien l'any 2009, com a mínim, un vídeo de *Baby Einstein*. A hores d'ara (juliol del 2017) a la web d'Amazon es poden comprar 244 productes diferents que porten l'etiqueta *Baby Einstein*.

Els pares i les mares, com la resta de consumidors (i dels electors), creiem allò que volem creure. És per això que la corporació Disney va trobar, crec, una fórmula insuperable: en un món cada cop més competitiu, tu aconseguiràs que els teus fills siguin molt més intel·ligents que tots els seus futurs rivals. I ho aconseguiràs tu, però sense gaire esforç: pagant només uns pocs dòlars i, el millor de tot, mantenint els teus fills tranquils al davant de la pantalla de la televisió mentre tu et dediques a les teves coses.

Tant se val que psicòlegs, metges i pedagogs aportin estudis científics contra el suposat *miracle Baby Einstein*. Els arguments racionals o la lògica dels fets constatables no hi tenen res a fer,

contra la convicció emocional, contra la seducció d'una història ben construïda. Res a fer contra aquells que estem disposats a deixar-nos enganyar, gustosament, pel millor postor, per aquell que ens ofereixi allò que desitgem sentir.

El més inquietant, però, és que no ens estem jugant només un grapat de dòlars. La cosa no es redueix només a una campanya de màrqueting relativament innocent pensada per ensarronar pares ganduls que pretenen que un parell de DVD de la Disney els treguin les castanyes del foc. La cosa és bastant més greu. Si pensem aquest mecanisme en la seva versió política, podem arribar a sospitar que potser el que ens estem jugant és la pròpia essència de la democràcia.

És el que intentaré mostrar en aquest llibre.

INTRODUCCIÓ

El filòsof italià Gianni Vattimo dedica el seu darrer llibre, *Adeu a la veritat*,¹ a desfer-se de qualsevol rastre de la noció de veritat com adequació entre el discurs i els fets reals. És, pensa, una idea de veritat anquilosada que equival a dominació, a imposició per la força i, al capdavall, a fonamentalisme. En la introducció fa una declaració de principis solemne: “Aquest Adeu a la veritat és, doncs, el principi i la base mateixa de la democràcia”. Acomiadar-se de la veritat és condició necessària per a fonamentar la democràcia.

El propòsit del meu llibre és establir un diàleg amb el pensador italià. Bé, en realitat és intentar defensar, exactament, la tesi contrària a la de Gianni Vattimo: l’adeu a la veritat pot convertir-se en un obstacle gairebé insalvable per a la praxi democràtica. Acomiadar-se de la veritat comporta acomiadar-se, també, de la confiança en la paraula, de la possibilitat de rebel·lar-se contra la mentida i, per això, del pensament crític i, al capdavall, de l’exercici d’una política democràtica.

Podríem considerar-ho, probablement, un dels darrers efectes secundaris d’Auschwitz: impressionats per la monstruositat d’allò que acabava d’esdevenir, els filòsofs del darrer terç del segle xx es van dedicar a celebrar l’adeu a la veritat. El millor antídoto contra la barbàrie del totalitarisme, pensaven, era acabar amb les velles

1. Gianni VATTIMO: *Adiós a la verdad*, Gedisa, Barcelona, 2010.

temptacions dogmàtiques i afeblir al màxim la noció de veritat, fins arribar a diluir-la. Si els totalitarismes havien estat, en essència, un inflacionisme de la veritat, en enterrar la veritat no hi podia haver ja totalitarisme. *Gos mort, no mossega*, semblava que era el seu lema.

A hores d'ara estem veient, però, que la cosa no era tan simple. És palès que *gos mort no mossega*, que si matem el gos ja no ens mossegarà com ho va fer al segle passat, però la mort del gos no ha esdevingut la solució definitiva. En morir, han anat apareixent altres inconvenients imprevistos que es deriven, justament, de la seva absència. És el tema d'aquest llibre: després de l'adeu a la veritat el que ha vingut ha estat la postveritat. I potser el que ha vingut, amb la postveritat, no ha estat la puresa democràtica, sinó un nou totalitarisme suau que ha sabut adaptar-se meravellosament bé als temps que corren. Es tracta d'un totalitarisme que comparat amb els vells feixismes, comunismes i nazismes, sembla un totalitarisme insubstancial, gairebé banal. Buit de continguts, de grans ideals i, fins i tot, d'ideologies gaire treballades. Un totalitarisme digital, de cara amable, que ens ha enxampat desprevinguts. Un totalitarisme fàcil. Si el segle passat els totalitarismes, per triomfar i mantenir-se, van haver de recolzar-se en gegantins aparells de repressió, van haver d'assassinar milions de persones, a hores d'ara sembla que idear mecanismes totalitaris surt extraordinàriament barat. Un totalitarisme d'algoritmes, piulades i *alternative facts*.

En l'àmbit anglosaxó, especialment als Estats Units on estan patint d'una manera més directa —i més grollera— les polítiques de la postveritat, s'està desenvolupant una interessantíssima polèmica periodística sobre la qüestió.² Tractant-se d'un assumpte

2. La directora del diari britànic *The Guardian*, Katharine Viner, es refereix al concepte de *post-truth politics* en l'article que va obrir el debat: "How technology disrupted the truth". El ressò d'aquest article, excel·lent, ha arribat a altres mitjans de referència, com *The Economist*, *Le Monde*, *Slate*, *New York Times* o *Washington Post*. Vegeu alguns dels més representatius:

d'indubtables implicacions filosòfiques, estranya, però, que els filòsofs més influents no s'hi hagin implicat encara. És una absència clamorosa. Sembla com si l'amenaça de la postveritat ens hagués agafat, a tots plegats, amb el peu canviat. Com si el desarmament intel·lectual a què es va sotmetre la filosofia després dels camps d'extermini, hagués deixat als filòsofs sense instruments per a construir una alternativa seriosa a aquest nou fenomen. Com si el pensament feble no tingués prou força per enfrontar-se a l'huracà de la postveritat.

Si hom fa una recerca ràpida a Google, constatarà que, llevat d'alguna excepció,³ a casa nostra sembla com si la noció de

<https://www.theguardian.com/media/2016/jul/12/how-technology-disrupted-the-truth#_blank>.

<http://www.economist.com/news/briefing/21706498-dishonesty-politics-nothing-new-manner-which-some-politicians-now-lie-and#_blank>.

<http://www.economist.com/news/leaders/21706525-politicians-have-always-lied-does-it-matter-if-they-leave-truth-behind-entirely-art#_blank>.

<https://www.washingtonpost.com/news/in-theory/wp/2016/07/11/in-the-age-of-donald-trump-is-it-time-to-revisit-media-ethics/?utm_term=.d98456bd9739#_blank>.

<https://www.washingtonpost.com/news/in-theory/wp/2016/07/12/the-debates-gave-donald-trump-the-nomination-and-its-the-medias-fault/?utm_term=.f6711df8520c#_blank>.

<http://www.lemonde.fr/idees/article/2016/09/15/sur-internet-l-invisible-propagande-des-algorithmes_4998063_3232.html#_blank>.

<https://www.washingtonpost.com/news/in-theory/wp/2016/07/14/confirmed-echo-chambers-exist-on-social-media-but-what-can-we-do-about-them/?utm_term=.7b7ac779fe8a#_blank>.

<http://www.wsj.com/articles/how-to-destroy-journalism-1468605725#_blank
<http://www.slate.com/articles/news_and_politics/politics/2016/08/the_biggest_political_lie_of_2016.html#_blank>.

<http://www.lemonde.fr/idees/article/2016/07/02/quand-le-debat-democratique-laisse-les-faits-de-cote_4962408_3232.html#_blank>.

<https://www.washingtonpost.com/news/in-theory/wp/2016/07/13/donald-trump-is-crashing-the-system-journalists-need-to-build-a-new-one/?utm_term=.8d4034076f84#_blank>.

3. Destacaria, com a mínim, dos articles molt bons sobre la qüestió. Són de Xavier Antich i Manuel Cruz, tots dos professors de filosofia i barcelonins d'adopció:

postveritat fos poc més que una arma llancívola que s'utilitza per desacreditar els adversaris polítics, per acusar-los de mentir. Una mostra: en les darreres primàries del PSOE, hi va haver un vespre que dos dels candidats principals estaven, en els seus actes electorals, denunciant simultàniament les postveritats del seu adversari. Pedro acusava Patxi d'utilitzar postveritats mentre Patxi l'acusava a ell.

Postveritat s'ha convertit en una paraula d'aquelles que se cita fins a la sacietat. No hi ha dia que no aparegui als mitjans de comunicació, sobretot en editorials i articles d'opinió. Sempre en el mateix sentit: acusant algú de practicar-la, és a dir, de mentir o, més exactament, acusant-lo de desatendre els fets objectius i intentar manipular l'opinió pública suscitant emocions. I en molt bona part dels casos aquestes acusacions són fonamentades. Això és el més greu. La postveritat es practica. Tanmateix, no s'hi reflexiona amb tota la calma que caldria. Així, doncs, la postveritat es predica i es practica, però no s'hi pensa prou. I és, com deia al principi, perquè bona part d'aquells a qui, teòricament, correspondria dur a terme aquesta discussió han estat, en certa mesura, agents actius que han contribuït a crear les condicions de possibilitat per a l'adveniment de la postveritat.

Això ajudaria a entendre preses de posició tan sorprenents com, per exemple, la de Vattimo que, a *Adeu a la veritat*, es lamenta del fet que a la gent del carrer encara ens escandalitzin mentides tan clamoroses com la de les cèlebres armes de destrucció massiva de l'Iraq: "Aquest capvespre de la idea de veritat objectiva en la filosofia i en l'epistemologia encara no sembla haver entrat en la mentalitat comú, la qual encara es troba molt lligada, com ens ensenya l'escàndol dels 'mentiders' Bush i Blair, a la idea d'allò verdader com a descripció objectiva dels fets. Potser passa una mica com amb l'heliocentrisme: tots seguim dient que el Sol es pon, tot i que és la Terra la que es mou; o bé, millor encara, com

Xavier Antich: "Digueu-ne mentida, simplement", a *Ara.cat*, 25/05/2017 i Manuel Cruz: "Crítica de la razón chungu", a *El País*, 24/6/2017.

deia Friedrich Nietzsche: Déu ha mort però la notícia no ha arribat encara a tots”.⁴ Vattimo confessa que se sent com els heliocentrismes del renaixement: avançat al seu temps i incomprès per la gent ignorant, la que es guia pel sentit comú, la que encara creu que té dret a no ser enganyada. La gent del carrer som com els medievals que s’aferraven, recalcitrants, a la creença que la Terra és plana. La veritat no existeix, però la notícia no ha arribat encara a tots. Nosaltres, en la nostra foscor, encara hi seguim creient. La de Vattimo sembla una confessió poc humil o, en tot cas, poc adient pels temps que corren.

Ben bé com si contraprogramés deliberadament el cèlebre eslògan de la sèrie de televisió *Expedient X*, Richard Rorty formula de manera concisa el principi epistemològic del postmodernisme: “La veritat no és allà fora”.⁵

Hom podria detectar, en la filosofia recent, la confluència d’una colla de factors que han culminat en aquest inquietant adeu a la veritat. Cap d’ells no pot considerar-se’n responsable directe i únic, però l’enforcall de tots, en el moviment postmodern, ha constituït una excel·lent porta d’accés a l’era de la postveritat. Els més significatius, d’aquest factors, són quatre: desprestigi del pensament racional, relativisme radical, emotivisme i pragmatisme. La cruïlla de tots quatre, en el pensament dels autors postmoderns, ha propiciat un qüestionament de la raó, una exaltació de les emocions i de la irracionalitat, una desvaloració dels fets a favor de les interpretacions i una definició de veritat en funció de l’interès, que s’han constituït en condicions de possibilitat de la política de la postveritat. I, és clar, els pensadors immersos en aquests moviments, els pensadors que han construït les seves teories en funció d’aquestes premisses, difícilment poden enlairar la

4. Gianni VATTIMO: *Adiós a la verdad*, op. cit., p. 14.

5. Richard RORTY: *Contingencia, Ironia y Solidaridad*, Paidós, Barcelona, 1991, p. 25.

veu i aportar arguments sòlids per a oposar-se, ara, al desgavell de la postveritat.

La teoria del coneixement postmoderna havia apostat per una fugida de la realitat objectiva, un replegament en les profunditats de l'emotivitat personal i un retorn al món tot fent valer, amb humilitat epistemològica, aquells criteris purament subjectius que havia trobat el fons del propi sentiment. És un procés que no és nou: els poetes romàntics havien viscut, de manera menys humil però més tràgica, aquest replegament-desplegament. La diferència és que, mentre els romàntics, en el retorn a la realitat, universalitzaven allò que havien trobat en el seu interior, els pensadors postmoderns, més coherents amb el procés, renuncien a aquest afany universalitzador de la pròpia subjectivitat. Si has renunciat a l'objectivitat, no vulguis retornar-hi, després, fent trampa: fent passar la teva emoció subjectiva per un dogma universal. Els postmoderns renuncien al parany que representava reconstruir el món perdut, renuncien al consol il·lusori de Hölderlin i Keats de fabricar un món aparentment racional a partir de la pròpia irracionalitat. Es tracta d'un parany que, convenientment instrumentalitzat, havia arribat a donar una certa cobertura a la barbàrie monstruosa de l'holocaust. "Seria una brutalitat extrema interpretar els nostres propis assoliments insignificants com si fossin universalment necessaris",⁶ advertia Feyerabend. La idea dels postmoderns és simple: les grans veritats sobre el món no expressen objectivitats de cap tipus, sinó només opcions subjectives, preferències emocionals, interessos particulars o identitats prefabricades. Com que no hi ha realitat objectiva, és el propi subjecte qui defineix els fets. Tot depèn d'ell. La veritat no és res més que la pròpia visió del món i qualsevol cosa es defineix en funció d'ella. I en aquesta visió subjectiva hi entren, és clar, components emocionals i pragmàtics.

6. Paul FEYERABEND: *¿Por qué no Platón?*, Tecnos, Madrid, 1985, p. 72.

En el món actual *veritat* s'identifica amb *allò que vull que sigui veritat*. Fa unes dècades aquesta confusió de la realitat amb la ficció hauria estat catalogada, gairebé, com a trastorn psicològic greu, però a hores d'ara sembla que les coses no funcionen així. És l'estrany resultat de la particular lectura —està clar que interessa— que hom fa, a hores d'ara del pragmatisme clàssic de John Dewey i William James. La veritat ha estat desvinculada completament dels fets, separada d'ells. El criteri de veritat no depèn ja dels fets, sinó de la bondat o maldat del judici. I aquesta bondat es defineix en funció dels resultats positius de creure-la. És a dir: una creença és verdadera si és bona i és bona si satisfà un desig. Per tant, l'epistemologia depèn de l'ètica i l'ètica, per la seva banda, depèn del sentiment. La veritat d'una creença, doncs, es defineix en funció de la seva efectivitat a l'hora de produir emocions agradables. La veritat, per això, es defineix, en realitat, en funció de l'interès. Veritat és allò que m'interessa que sigui veritat.

En realitat la teoria de James i Dewey és molt més complexa i subtil,⁷ però el que ens interessa ara no és tant aprofundir-hi com entendre la interpretació que se'n fa en l'àmbit de la post-veritat:⁸ els fets reals no juguen cap paper en la determinació de si un discurs és o no verdader. Això depèn del fet que hi hagi o no conseqüències que satisfacin els propis interessos. Si ens prenem

7. Vegeu, per exemple, William JAMES: *La voluntad de creer y otros ensayos*, México, Hispanoamérica, 1941. També *Pragmatismo*, Sarpe, Madrid, 1984. John DEWEY: *La miseria de la Epistemología*, Biblioteca Nueva, Madrid, 2000.

8. El mateix Dewey ja es lamentava de la simplificació popular de la seva teoria: “Un concepto de la verdad que hace de ella un simple instrumento de ambición y exaltación privada es tan repulsivo que causa asombro que haya habido críticos que han atribuido ese concepto a unos hombres en su sano juicio. En realidad, verdad como utilidad significa servicio para contribuir a la reorganización de la experiencia que la idea o la teoría proclama que es capaz de realizar. No se mide la utilidad de una carretera por el grado en que se presta a los designios de un saltador de caminos. Se mide por cómo funciona en la realidad como tal carretera, como medio fácil y eficaz de transporte y de comunicación pública. Lo mismo ocurre con la aprovechabilidad de una idea o de una hipótesis como medida de su verdad” (John DEWEY: *La reconstrucción de la filosofía*, Planeta-Agostini, Barcelona, 1986, p. 220).

aquesta teoria filosòfica al peu de la lletra —com fan alguns dels actuals dirigents polítics més cèlebres—, resulta que l’afirmació que una cosa existeix pot ser verdadera fins i tot en cas que aquesta cosa no existeixi realment. Pensem, per exemple, en la massacre de Bowling Green...

Si això és així, el governant, bon pragmatista, no tindria inconvenient a abstreure’s dels fets i fabricar una narració de la realitat a la mesura dels seus interessos. Pot inventar la ficció històrica que més l’afavoreixi i ensenyar-la a les escoles o publicar-la als mitjans de comunicació que controli. Sense cap tipus de remordiment, perquè la veritat històrica no té res a veure ja amb els fets històrics. La utilitat pesa més que la realitat. L’ètica ja no es basa en valors objectius, sinó en “regulacions a la carta”.⁹

Sense una noció de veritat que se situï per sobre dels interessos particulars dels subjectes és possible construir una democràcia autèntica? Sembla difícil. És clar que els nous governants d’aquest pragmatisme reductivista poden, aparentment, comprometre’s a favor de la justícia, la veritat i la dignitat humana, però ho faran sempre que considerin que aquest discurs afavoreix els seus interessos. Cal tenir en compte, però, que la durada de la veritat d’aquests valors dependrà de la variabilitat dels seus interessos en el món canviant de les estratègies polítiques.

L’emotivisme. El propi Aristòtil, autor cabdal —i extraordinàriament prolífic— en la història de la lògica, es declarava, no obstant, escèptic respecte a l’efectivitat del raonament lògic de cara a la persuasió. Poques vegades els éssers humans actuem seguint reflexions purament racionals. Per això, si del que es tracta és de convèncer, són molt més efectius aquells arguments que no van dirigits a la raó, sinó a les passions, a les *pathos*. Per això els va anomenar arguments patètics. Bon coneixedor de les tècniques dels sofistes, Aristòtil considera que són arguments tramposos: el

9. Gilles LIPOVETSKI: *El crepúsculo del deber*, Anagrama, Barcelona, 1992, p. 114.

parany radica en el fet que van dirigits a suscitar sentiments, a encomanar a les masses unes emocions que els portaran a acceptar el discurs fal·laç com si fos una veritat provada. A *La Retòrica* ho explicava amb detall: si el que t'interessa és influir en el judici d'algú, deixa de banda el *logos*, els arguments de debò racionals, i procura arribar-li al cor, encara que sigui amb joc brut. Si ho fas així, l'oient estarà disposat a acceptar la fal·làcia més grollera com si es tractés d'un argument imbatible, si confirma la seva opinió, i refusarà automàticament, sense dubtar-ho, els arguments més brillants que la posin en dubte. Tanmateix, Aristòtil considerava que el fet de ser tan extraordinàriament eficaç no justifica l'ús d'aquesta tècnica. Des del punt de vista de la moral, era inacceptable.

Avui dia, en canvi, sembla que hi ha un estrany consens a considerar que aquestes objeccions morals són cosa del passat. L'objectiu de les campanyes electorals és guanyar el màxim nombre de vots possible per al candidat. I tothom sembla tenir clar el que afirmava Drew Westen: “Les dades de la ciència política són paleses: la gent vota al candidat que li provoca els sentiments adequats, no al que presenta els millors arguments”.¹⁰ Tota la resta són subtileses.

Per tot plegat, els pensadors postmoderns han perdut, una mica per obligació i una mica per devoció, bona part de la vocació crítica que hauria de caracteritzar als intel·lectuals.¹¹ En tant que participants en les condicions teòriques que l'han possibilitat, no semblen estar en la millor disposició per a aportar alternatives a la postveritat, ni per a introduir punts de vista crítics o per a qüestionar-ne l'ús per part del poder. En haver defensat amb tanta passió la desvinculació entre el discurs i els fets, ara només

10. DREW WESTEN: *The Political Brain: The Role of Emotion in Deciding the Fate of the Nation*, Public Affairs, Nova York, 2007, p. 125.

11. Un bon diagnòstic, tot i que reduït a l'àmbit francès: PERRY ANDERSON: *La pensée tiède. Un regard critique sur la culture française. Suivi de la pensée réchauffée*, Seuil, París, 2005.

els resta admetre que els fets els defineix el propi subjecte, encara que sigui president dels Estats Units i es digui Donald Trump. I, és clar, si no hi ha fets objectius, no hi ha manera de refutar el plantejament d'un adversari polític. No hi ha punts de referència per a la discussió. I no hi ha manera, tampoc, de trobar un criteri de demarcació entre, d'una banda, informació i, de l'altra, opinió, valoració i interpretació. Els fets es dissolen entre valoracions i interpretacions. Una perspectiva diferent comporta, òbviament, uns fets alternatius.

Creus que és veritat allò que diuen “els teus” i creus que no és veritat allò que diuen els altres. L'adeu a la veritat, doncs, que havia estat festejat com una exigència irrenunciable del progrés democràtic, pot girar-se contra la pròpia democràcia. A hores d'ara ho estem començant a veure. En diluir la noció de veritat, s'esvaeix, també, l'espai per a un diàleg significatiu, per a un pensament crític: sense punts de referència no hi pot haver ni control objectiu ni crítica intersubjectiva. La situació somniada per als protagonistes del totalitarisme de la postveritat.

L'objectiu d'aquest llibre, doncs, gira al voltant de tres grans blocs temàtics: analitzar com certes filosofies han contribuït a crear la nostra cultura d'indiferència envers la veritat, és a dir, de conformisme amb l'engany; descriure els trets principals de la postveritat i, per últim, resseguir com aquesta situació afecta a l'exercici efectiu de la política, reflexionar al voltant de les conseqüències respecte a la pròpia democràcia. Al capdavall: què ens ha portat a la postveritat, què és la postveritat i què se segueix de la postveritat.